

NOMAQBUL DALILLARNING PROTSESSUAL OQIBATLARI VA SUD QARORLARINING QONUNIYLIGIGA TA'SIRI

Jamoat xavfsizligi universiteti

Magistratura talabasi

F.N.Jumayev

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasi jinoyat-protsessual huquqida nomaqbul dalillarning protsessual oqibatlari va ularning sud qarorlariga ta'siri masalalari keng ko'lamda tahlil etilgan. Tadqiqot O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining (JPK) tegishli normalari — xususan, 88, 90, 92–95¹-moddalari — hamda Oliy sud Plenumining 2018-yil 24-avgustdagi 24-son qarori (2025-yil 23-iyundagi 14-son qarori bilan o'zgartirilgan) asosida olib borilgan.

Maqolada nomaqbul dalillarni yuzaga keltiruvchi asosiy huquqbuzarliklar (advokat ishtirokisiz olingan ko'rsatmalar, noqonuniy tintuv natijalari, psixologik bosim ostida olingan dalillar va h.k.) hamda ularning protsessual oqibatlari — dalilni ish yuritishdan chiqarish, «zaharli daraxt mevasi» nazariyasi doirasida ikkilamchi dalillarning yaroqsizligi va ayblovning umumiy dalil bazasiga ta'siri — uch pog'onali model asosida tizimli ravishda yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: nomaqbul dalillar, dalillar maqbulligi, zaharli daraxt mevasi nazariyasi, protsessual oqibatlar, sud qarorlari, aybsizlik prezumpsiyasi, jinoyat-protsessual kodeks, appellatsiya, kassatsiya, isbotlash

Аннотация: В данной научной статье всесторонне проанализированы процессуальные последствия недопустимых доказательств и их влияние на судебные решения в уголовно-процессуальном праве Республики

Узбекистан. Исследование проведено на основе соответствующих норм Уголовно-процессуального кодекса Республики Узбекистан (УПК) — в частности, статей 88, 90, 92–95¹, а также постановления Пленума Верховного суда от 24 августа 2018 года №24 (с изменениями, внесёнными постановлением №14 от 23 июня 2025 года).

В статье рассмотрены основные правонарушения, приводящие к признанию доказательств недопустимыми (показания, полученные без участия адвоката, результаты незаконного обыска, доказательства, полученные под психологическим давлением и др.), а также их процессуальные последствия — исключение доказательств из производства по делу, недопустимость производных доказательств в рамках доктрины «плодов отравленного дерева» и их влияние на общую доказательственную базу обвинения. Указанные вопросы системно раскрыты на основе трёхуровневой модели.

Ключевые слова: недопустимые доказательства, допустимость доказательств, доктрина «плодов отравленного дерева», процессуальные последствия, судебные решения, презумпция невиновности, Уголовно-процессуальный кодекс, апелляция, кассация, доказывание.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the procedural consequences of inadmissible evidence and their impact on judicial decisions within the criminal procedural law of the Republic of Uzbekistan. The study is based on the relevant provisions of the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan (CPC), in particular Articles 88, 90, and 92–95¹, as well as the Resolution No. 24 of the Plenum of the Supreme Court dated August 24, 2018 (as amended by Resolution No. 14 of June 23, 2025).

The article examines the main violations leading to the inadmissibility of evidence (such as statements obtained without the participation of a defense attorney, results of unlawful searches, evidence obtained under psychological pressure, etc.), as well as their procedural consequences — exclusion of evidence from the proceedings, inadmissibility of derivative evidence under the “fruit of the

poisonous tree” doctrine, and their impact on the overall evidentiary basis of the prosecution. These issues are systematically analyzed within a three-tier model framework.

Keywords: inadmissible evidence, admissibility of evidence, “fruit of the poisonous tree” doctrine, procedural consequences, judicial decisions, presumption of innocence, Criminal Procedure Code, appeal, cassation, proof (evidentiary process).

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari doirasida jinoyat protsessida shaxs huquqlarini himoya qilish mexanizmlari izchil ravishda kuchaytirilmoqda. Ushbu islohotlarning markaziy yo'nalishlaridan birini dalillarni to'plash, tekshirish va baholashning qonuniyligini ta'minlash, ya'ni dalillar maqbulligini kafolatlash masalasi tashkil etadi. Jinoyat-protsessual huquq nazariyasi va amaliyotida dalillar maqbulligi institutinitishkil etadi. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining (JPK) 95-moddasiga ko'ra, dalillar faqat belgilangan tartibda to'plangan va JPKning 88, 90, 92–94-moddalarida nazarda tutilgan shartlarga muvofiq bo'lgandagina maqbul deb topiladi.

Nomaqbul dalillar masalasi jinoyat-protsessual huquqda nafaqat dalillarni to'plash va baholash bosqichlarida, balki sud qarorlarining huquqiy kuchiga ham bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim kategoriya hisoblanadi. Amaliy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, birinchi instansiya sudlari tomonidan ko'rib chiqilgan ishlarning taxminan 31 foizida nomaqbul dalillar ayblovning asosi sifatida qo'llangan yoki ular rad etilmay ish materiallarida saqlab qolingan holda hukm chiqarilgan. Bu ko'rsatkich dalillar maqbulligini baholash sifatiga jiddiy e'tibor qaratilishi zarurligini aniq namoyon etadi.

Nomaqbul dalillar masalasi jinoyat-protsessual huquqda nafaqat dalillarni to'plash va baholash bosqichlarida, balki sud qarorlarining huquqiy kuchiga ham bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim kategoriya hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda va amaliyotda bu masala asosan ikki jihatdan ko'rib chiqiladi: birinchidan, nomaqbul

dalillar asosida chiqarilgan qarorlarning bekor qilinishi uchun huquqiy asoslar; ikkinchidan, bunday bekor qilishning protsessual tartibi va oqibatlari

Mirzaev B.A.ning monografiyasida¹ ta'kidlanganidek, nomaqbul dalillarning sud qaroriga ta'siri bevosita bo'lishi shart emas — bilvosita ta'sir ham qarorni bekor qilish uchun yetarli asos bo'lishi mumkin. Bu holat ayniqsa murakkab ko'p epizodli jinoyat ishlarida namoyon bo'ladi, chunki ularda har bir dalil boshqalari bilan o'zaro chambarchas bog'liq bo'ladi va bitta nomaqbul dalilning «zaharlanishi» butun isbotlash tizimini izdan chiqarishi mumkin.

Sud qarorini bekor qilishning huquqiy asoslari O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksida ikki yirik guruhga bo'linadi: moddiy-huquqiy asoslar va protsessual-huquqiy asoslar. Nomaqbul dalillarga bog'liq bekor qilish holatlari ikkinchi guruhga mansub bo'lib, protsessual qonunni muhim darajada buzish natijasida yuzaga keladi. Amaliyotda bu asos eng ko'p uchraydigan appellatsiya va kassatsiya shikoyatlari orasida birinchi o'rinni egallaydi.

Qodirov T.T.ning tadqiqotida² ko'rsatilishicha, appellatsiya sudlari amaliyotida nomaqbul dalillar bilan bog'liq bekor qilish holatlari yildan yilga ortib bormoqda. Tadqiqotchi tomonidan o'rganilgan ishlarning taxminan 31 foizida birinchi instansiya sudi nomaqbul dalillarni ayblovning asosi sifatida qo'llagan yoki ularni rad etmay ish materiallarida saqlagan holda hukm chiqargan. Bu raqam birinchi instansiya sudlari faoliyatida dalillar maqbulligini baholash sifatiga jiddiy e'tibor qaratilishi zarurligini ko'rsatadi.

Appellatsiya va kassatsiya tartibida nomaqbul dalillarga e'tiroz bildirishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Birinchi instansiya sudida dalilning nomaqbulligi masalasi ko'tarilmagan holda, tomonlar uni yuqori instansiyada ko'tarish huquqiga

¹Mirzaev B.A. Jinoyat protsessida dalillar qabul qilinuvchanligiga ta'sir etuvchi protsessual omillar. Monografiya. — T.: TDYU nashriyoti, 2020. — 204 b.

²Qodirov T.T. Jinoyat ishlarini sudda ko'rishda dalillar baholashning huquqiy muammolari. Huquq fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — T.: TDYuI, 2019. — 167 b.

egami? Bu savol O'zbekiston jinoyat-protsessual qonunchiligida aniq hal etilmagan. Bir tomondan, JPKning 95¹-moddasi³ nomaqbul dalilni ish yuritishdan chiqarib tashlashni majburiy deb belgilaydi, bu esa har qanday bosqichda bunday talabni ko'tarish imkonini nazarda tutadi. Ikkinchi tomondan, protsessual iqtisodiyot tamoyili va hukm qonuniy kuchga kirguncha tomonlar o'zaro kelishuvi qoidalari bunday imkoniyatni cheklab qo'yishi mumkin.

Rashidova G.M.ning ilmiy maqolasida⁴ nomaqbul dalillar institutining himoya huquqlari bilan o'zaro munosabati uch darajada ko'rib chiqilgan: konstitutsiyaviy darajada — asosiy huquq va erkinliklarni himoya qilish kafolati sifatida; protsessual darajada — adolatli sud muhokamasi tamoyilini ta'minlash vositasi sifatida; amaliy darajada — tergov va sud organlarining protsessual intizomini mustahkamlash mexanizmi sifatida. Ushbu uch darajalik yondashuv nomaqbul dalillar muammosini tor texnik masala sifatida emas, balki keng huquqiy hodisa sifatida tushunishga yordam beradi.

Amaliyotda nomaqbul dalillar ko'pincha quyidagi huquqbuzarliklar natijasida yuzaga keladi: birinchidan, advokat ishtirokisiz olingan ko'rsatmalar; ikkinchidan, tintuv va musodara tartibiga rioya qilinmagan holda olingan ashyoviy dalillar; uchinchidan, sud sanksiyasiz amalga oshirilgan aloqa vositalarini kuzatish natijalari; to'rtinchidan, psixologik bosim yoki qonunga xilof usullar qo'llanilgan holda olingan e'tiroflar. Har bir ushbu holatda nafaqat dalilning protsessual yaroqsizligi, balki shaxsning konstitutsiyaviy huquqlari poymol qilinishi ham ro'y beradi.

³O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi. 22.09.1994 yil qabul qilingan, so'nggi tahrirda. 95¹-modda.

⁴Rashidova G.M. Jinoyat protsessida himoya huquqlari va dalillar nomaqbulligining o'zaro aloqasi. Ilmiy maqola // Davlat va huquq. — 2023. — №4. — B. 71–85.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 26-moddasida⁵ mustahkamlangan aybsizlik prezumpsiyasi tamoyili dalillar maqbulligini ta'minlash majburiyatini bevosita yuzaga keltiradi. Agar ayblovchi tomon tomonidan taqdim etilgan dalillar noqonuniy usulda olingan bo'lsa, bu holat faqat ulush dalilning yaroqsizligini emas, balki umuman ayblovning isbotlanmagan deb tan olinishi imkoniyatini ham ko'zda tutadi. Shu ma'noda nomaqbul dalillar instituti konstitutsiyaviy huquqlarning real kafolati sifatida namoyon bo'ladi.

Nomaqbul dalillar instituti O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 26-moddasida mustahkamlangan aybsizlik prezumpsiyasi tamoyilining amaliy kafolati sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu institutning to'liq va izchil qonunchilik asosiga ega bo'lishi jinoyat protsessining adolatlilik kafolatlarini sifat jihatdan yuksaltiradi, shaxs huquqlarini himoya qilish tizimini mustahkamlaydi va tergov-sud organlarining protsessual intizomini ta'minlaydi.

Nomaqbul dalillarning protsessual oqibatlari tizimini uch pog'onali model — birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi oqibatlar — doirasida qonunchilikda to'liq aks ettirish O'zbekistonda adolatli va huquqiy sud muhokamasi tamoyillarini yanada chuqurlashtiradi hamda jinoyat protsessual qonunchiligini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish yo'lida muhim qadam bo'lib xizmat qiladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yilgi tahrir).
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – T.: Adolat, 2025.
3. Oliy sud Plenumining 2018-yil 24-avgustdagi 24-son qarori
4. To'xtasinov I. Sudlovda dalillarni baholash tamoyillari // Huquq va burch jurnali, 2022-yil, №4

⁵O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 1992 yil 8 dekabr, 2023 yil so'nggi tahrir. 26-modda (aybsizlik prezumpsiyasi).

5. Mirzaev B.A. Jinoyat protsessida dalillar qabul qilinuvchanligiga ta'sir etuvchi protsessual omillar. Monografiya. — T.: TDYU nashriyoti, 2020. — 204 b.
6. Qodirov T.T. Jinoyat ishlarini sudda ko'rishda dalillar baholashning huquqiy muammolari. Huquq fanlari nomzodi dissertatsiyasi. — T.: TDYuI, 2019. — 167 b.
7. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi. 22.09.1994 yil qabul qilingan, so'nggi tahrirda. 95¹-modda.
8. Rashidova G.M. Jinoyat protsessida himoya huquqlari va dalillar nomaqbulligining o'zaro aloqasi. Ilmiy maqola // Davlat va huquq. — 2023. — №4. — B. 71–85.
9. www.lex.uz — O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlar bazasi

